

Водночас пріоритетним напрямом програми є підтримка інноваційних рішень, орієнтованих на відбудову країни. Фінансування можуть отримати стартапи та інноваційні підприємства, діяльність яких пов'язана зі створенням нових продуктів і послуг, розвитком технологічного підприємництва, а також комерціалізацією результатів наукових досліджень. Максимальний розмір грантової підтримки для одного проєкту може становити до 60 тис. євро. [3]

Таким чином, міжнародна підтримка інноваційного сектору створює сприятливі передумови для активізації інноваційного підприємництва в Україні. Водночас ефективність використання наявних можливостей значною мірою залежатиме від обґрунтованого визначення пріоритетних напрямів розвитку, забезпечення інклюзивності інноваційних процесів та формування сприятливого середовища для впровадження новітніх технологій у різні сфери економічної діяльності.

### **Література**

1. Длігач А. Україна майбутнього – погляд з 2030 року. Економічна правда: сайт. 24.03.2022. URL: [https:// www.epravda.com.ua/columns/2022/03/24/684560](https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/24/684560)
2. Базові рішення для плану відновлення України, які не можна ігнорувати. ZN.ua: сайт. 27.04.2023. URL: <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/bazovi-rishennja-dlja-planu-vidnovlennja-ukrajini-jaki-ne-mozhnaihnoruvati.html>
3. Європейська інноваційна рада надасть 20 млн євро на розвиток інновацій в Україні. Юридична газета: сайт. 11.05.2023. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/evropeyska-innovaciyna-rada-nadast-20-mln-evro-narozvitok-innovaciy-v-ukrajini.html>

**Олена Ткаченко**

*канд.екон.наук, професор  
Київський національний економічний  
університет імені Вадима Гетьмана  
Київ, Україна*

### **ЕФЕКТ ГІСТЕРЕЗИСУ У РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ**

Класична макроекономічна теорія традиційно розглядає кризи як циклічні коливання, після яких економічна система повертається до свого потенційного рівня. Проте феномен гістерезису (hysteresis), вперше адаптований до економіки О. Бланшаром та Л. Саммерсом, доводить, що короткострокові шоки здатні чинити довгостроковий деструктивний вплив, перманентно знижуючи траєкторію потенційного ВВП.(1). Воєнна агресія РФ проти України спричинила безпрецедентний за масштабами екзогенний шок, який радикально трансформує класичне розуміння гістерезису. Якщо в умовах стандартних рецесій ефект гістерезису на ринку праці реалізується переважно через втрату навичок внаслідок тривалого безробіття (labor market scarring), то у воєнний період

відбувається фізичне руйнування, географічна деформація та ментальна деградація самого базису людського капіталу.

Питання гістерезису в економіці- це тема, яка потребує більш детальної експертизи, особливо після значних потрясінь, таких як пандемія COVID-19, а наразі – воєнна агресія з боку рф. Гістерезис в економіці — це явище, за якого економічні показники (наприклад, рівень безробіття, обсяг інвестицій чи виробництва) залежать від свого минулого стану та не повертаються до початкових значень навіть після того, як початковий шок чи причина змін повністю зникли. Найчастіше цей концепт застосовують для пояснення того, чому тимчасові економічні кризи переростають у довготривалі структурні проблеми.

Вже у 1934р. економісти розглядали гістерезис як феномен бізнесу. Більшість з них ототожнювали гістерезис зі стійкістю звичок та підкреслювали його широку застосування, стверджуючи, що соціальну поведінку не можна пояснити без розуміння гістерезису. Концепція гістерезису застосовується у економіці переважно до проблем безробіття та зовнішньої торгівлі, і стверджує, що після зникнення стимулів, які призвели до зростання безробіття, воно не скорочується до початкового рівня, а залишається на більш високому .Тобто, навіть після завершення економічної кризи рівень безробіття може залишатися високим. Це відбувається тому, що в результаті тривалого безробіття працівники втрачають кваліфікацію, їх професійні навички застарівають, а компанії стають більш обережними у наймі.

Традиційна модель макроекономічного гістерезису описує зв'язок: криза - циклічне безробіття - втрата кваліфікації та демотивація - перехід безробіття у структурну форму. В умовах тотальної війни цей лінійний ланцюжок ламається. Воєнний гістерезис людського капіталу має значно глибшу інституційну та ендогенну природу. По-перше, зниження пропозиції праці зумовлене переважно безпековими чинниками, а не економічною кон'юнктурою. По-друге, руйнування людського капіталу відбувається асиметрично, зачіпаючи майбутні покоління (дітей та студентів), що закладає довгострокову траєкторію відставання для моделей ендогенного зростання. Статистичні зрізи соціоекономічного стану домогосподарств України за останні роки чітко демонструють цей розрив. Частка родин із дітьми віком до 18 років у структурі населення впала з 37,8% до 26,9% саме через міграційні фактори. Водночас понад 56,9% українських домогосподарств наразі залежать лише від одного джерела доходу, що критично знижує стійкість відтворення капіталу на мікрорівні. Таким чином, концепція гістерезису трансформується з суто ринкового феномену у системну демографічно-структурну деструкцію.[1]

Можна виділити три ключові макроекономічні виклики, через які воєнний шок конвертується у хронічний гістерезис:

Міграційний виклик (демографічний шок). Вимушена зовнішня міграція формує ризик безповоротної втрати найбільш кваліфікованих кадрів. За оцінками Центру економічної стратегії (ЦЕС), за кордоном залишається 5,6 млн українських біженців. За прогнозами НБУ, чистий вплив населення триватиме у межах 200 тисяч осіб щорічно, а зміна міграційних трендів та чисте повернення

прогнозується не раніше відновлення безпекових умов. Що довше триває війна, то вищим є рівень євроінтеграції мігрантів: понад 59% українців у країнах ЄС планують офіційно змінювати свій правовий статус для довгострокового закріплення за кордоном. [3,5]

Освітній виклик (хронічна декваліфікація). Поєднання пандемії COVID-19 та війни сформувало катастрофічні «освітні втрати». За даними Світового банку, загальні збитки сектору освіти та науки України перевищили 13,9 млрд доларів США, а для повного відновлення освітньої інфраструктури протягом наступного десятиліття знадобиться близько 33,5 млрд доларів. Окрім руйнування закладів освіти, відбувається відтік майбутніх еліт: кількість українських студентів у західних університетах (країнах ЄС, Великій Британії, США) зросла майже на половину (на 47%). Це загрожує макроекономічним ефектом «відпливу мізків» через 5–10 років.[4].

Психофізичний виклик (медико-соціальний шок). Хронічний стрес та високий рівень травматизації обмежують когнітивні й фізичні спроможності населення. За оцінками Моніторингової місії ООН, війна демонструє дедалі більшу руйнівну силу для мирного населення: кількість жертв серед цивільних осіб зростає в середньому на 26–31% щороку, а загальна офіційна кількість загиблих від початку повномасштабного вторгнення перевищила 15 тисяч осіб (із тисячами поранених та осіб, які отримали інвалідність). Це незворотно знижує граничну продуктивність праці та суттєво збільшує довгострокове навантаження на фінансову систему через видатки на соціальний захист.[2]

Воєнна трансформація концепції гістерезису доводить, що стандартні макроекономічні інструменти виходу з кризи (фінансове чи монетарне стимулювання сукупного попиту) є неефективними, оскільки проблема лежить у площині незворотного стиснення сукупної пропозиції. Подолання ефекту «воєнного шраму» вимагає формування специфічної антигістерезисної політики у межах стратегії повоєнного відновлення. Макроекономічна аналітика має змістити фокус із суто кількісних показників на якісні характеристики людського потенціалу. Пріоритетами держави мають стати: інституційні та податкові стимули для репатріації мігрантів, масштабне фінансування програм ментального здоров'я як економічного чинника, а також радикальна реформа системи освіти (перекваліфікація під потреби мілітаризованої економіки). Без нейтралізації цих теоретичних «шрамів» повернення України до стабільної траєкторії довгострокового економічного зростання буде неможливим.

## Література

1. Blanchard O. J., Summers L. H. Hysteresis and the European unemployment problem. NBER Macroeconomics Annual. 1986. Vol. 1. P. 15–78.
2. Звіт про людський розвиток 2024/2025. Розмиті кордони: людський розвиток у поляризованому світі / Програма розвитку ООН (ПРООН). 2025. 324 с.
3. Інфляційний звіт (жовтень 2025 року) / Національний банк України. URL: [bank.gov.ua](https://bank.gov.ua/ua/monetary/report) (дата звернення: 28.05.2026). <https://bank.gov.ua/ua/monetary/report>

4. Третя швидка оцінка завданої шкоди та потреб відновлення України (RDNA3) / Світовий банк, Уряд України, Європейська Комісія, ООН. 2024. 175 с. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099030524111036583/pdf/P180174-baec2cf9-ad39-4bb6-98b8-e9db92d9bd2c.pdf>

5. Українські біженці: хто вони, скільки їх та як їх повернути? / Центр економічної стратегії. Київ, 2024. 64 с. <https://ces.org.ua/who-are-ukrainian-refugee-research/>

*Ірина Унінець*  
д-р.екон.наук, професор  
Київський національний економічний  
університет імені Вадима Гетьмана  
Київ, Україна

## **МАКРОЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ АНАЛІТИКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ**

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується високим рівнем невизначеності, зумовленим геополітичними конфліктами, структурними змінами глобальних ринків, цифровою трансформацією, кліматичними ризиками та наслідками пандемічних криз. Сукупність зазначених чинників формує нові макроекономічні виклики, які потребують удосконалення методологічного інструментарію економічної аналітики та переосмислення підходів до прогнозування економічних процесів.

Однією з ключових тенденцій останнього десятиліття є посилення нестабільності світових фінансових ринків та зростання частоти зовнішніх шоків. Традиційні макроекономічні моделі, що базуються на припущеннях про відносну стабільність економічного середовища, дедалі частіше демонструють обмежену здатність до прогнозування в умовах швидких змін. Це зумовлює необхідність інтеграції до економічного аналізу методів сценарного моделювання, аналізу великих масивів даних та інструментів штучного інтелекту [1].

Для України проблема адаптації економічної аналітики набуває особливої актуальності в умовах воєнних дій, значних демографічних втрат, руйнування виробничого потенціалу та необхідності післявоєнного відновлення. Ефективне формування державної економічної політики потребує оперативного моніторингу макроекономічних показників, оцінювання ризиків та моделювання альтернативних сценаріїв розвитку економіки [2].

Водночас цифровізація відкриває нові можливості для економічної аналітики. Використання технологій Big Data, машинного навчання та інтелектуальних систем підтримки прийняття рішень дозволяє суттєво підвищити точність прогнозів і скоротити часові витрати на обробку інформації. Застосування сучасних аналітичних платформ забезпечує можливість аналізу